

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди



**Актуальні питання
корекційної та
інклюзивної
освіти**

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди



АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОРЕКЦІЙНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Збірник наукових праць



Харків
2020

Редакційна колегія:

Головний редактор – Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Заступник головного редактора – Маркіна Тетяна Юріївна, доктор біологічних наук, професор, декан природничого факультету

Відповідальний секретар – Перетяга Людмила Євгенівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Члени редакційної колегії:

Бондар Віталій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки, академік Національної академії педагогічних наук України

Галій Алла Іванівна, кандидат біологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Голуб Наталія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Гордієнко Ірина Вікторівна, кандидат медичних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Дроздик Людмила Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Золотоверх Владлена Віталіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Казачінер Олена Семенівна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Коваленко Вікторія Євгенівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Орлов Андрій Валерійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Пашинський Павло Петрович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Сінопальнікова Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Туренко Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Щербак Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Рекомендовано редакційно-видавничим відділом Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, протокол №7 від 19.11.2020 р.

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – 376 с.

Збірник містить наукові праці, які присвячені висвітленню проблеми організації комплексного психолого-педагогічного супроводу інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Розглянуто широке коло нагальних питань, пов'язаних з організацією інклюзивного освітнього середовища, наданням освітніх та корекційно-розвиткових послуг дітям з порушеннями психофізичного розвитку.

ЗМІСТ

<i>Азаренкова Н.І.</i> Актуальні проблеми діагностики мовленнєвого розвитку дітей раннього віку.....	7
<i>Аразгелдієва М.Б.</i> Завдання формування просторових уявлень у дітей із затримкою психічного розвитку як важлива складова процесу підготовки їх до навчання у школі.....	13
<i>Аразгелдієва М.Б.</i> Особливості корекційної роботи з формування зорово-просторових уявлень у дітей із затримкою психічного розвитку та системним недорозвиненням мовлення.....	19
<i>Білянїна В.М.</i> Особливості проведення логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня.....	24
<i>Богодущенко К.М.</i> Психолого-педагогічні умови організації інклюзивного навчання дітей дошкільного віку з тяжкими мовленнєвими порушеннями.....	30
<i>Борисенко У.В.</i> Інноваційні методи комплексної корекції вторинних порушень у дітей старшого дошкільного віку з ДЦП.....	39
<i>Веремій Д.В.</i> Розвиток комунікацій дітей першого року життя з дизартричними порушеннями.....	45
<i>Волокова А.О.</i> Диференційоване навчання як практична технологія організації освітнього процесу в умовах освітньої інклюзії.....	49
<i>Волошина А.В.</i> Фізіотерапевтичні процедури в реабілітації дітей із ДЦП.....	54
<i>Гайденко К.А.</i> Ключові аспекти готовності майбутніх вчителів-реабілітологів до роботи в інклюзивно-ресурсних центрах... ..	57
<i>Галій А.І.</i> Педагогічна реабілітація дітей із ЗПР засобами інклюзивного навчання.....	61
<i>Гноєва Д.Т.</i> Реалізація інклюзивної форми навчання в освітньому просторі України на сучасному етапі.....	72
<i>Горобець К.В.</i> Напрямки логопедичної роботи з підлітками, що страждають на дизартрію при ДЦП	78
<i>Гурїна К.В.</i> Характеристика читацької компетентності у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення.....	84
<i>Давиденко К.А.</i> Особливості обстеження порушення голосу в дітей дошкільного віку.....	89
<i>Давіденко М.В.</i> Адаптація дітей з синдромом дефіциту уваги та гіперактивністю до навчання у початковій школі.....	94
<i>Довженко Т.О.</i> Роль ігор та ігрових прийомів в процесі формування лексики дітей з загальним недорозвиненням мовлення III рівня.....	99
<i>Дубась Д.О.</i> Формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальною недостатністю.....	104
<i>Єфременко Ю.О.</i> Корекційні засоби навчання дітей із порушеннями мовлення.....	110

етапах взаємодії з дитиною зі СДУГ, а згодом додавати чи прибирати певні пункти [1, с.127]. Дитину із синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю, як і кожного учня в класі, потрібно прийняти та зрозуміти, а на основі цього створювати відповідну атмосферу та навчальний план для неї.

Перспективами майбутніх досліджень може стати адаптація дітей зі СДУГ у середній школі, розробка методів та прийомів з допомоги у навчанні та соціалізації.

Список використаних джерел:

1. Суковський Є. Гіперактивний розлад з дефіцитом уваги у дітей : порадник для батьків – Львів : Колесо, 2008. – 144 с.
2. Ульєнкова У. В. Особенности устойчивости и концентрации произвольного внимания у умственно отсталых учащихся в младших классах / У. В. Ульєнкова // Дефектология. – 2009. – № 2. – С. 18-25.
3. Ферт О. Гіперактивна дитина в школі. Стратегії корекції поведінки та академічної успішності : метод. рекомендації. / О. Ферт. – Львів, 2012. – 27 с.
4. Фесенко Е. В. Синдром дефицита внимания и гиперактивности у детей / Е. В. Фесенко, Ю. А. Фесенко. – СПб. : Наука и Техника, 2010. – 384 с.

Довженко Т.О.

РОЛЬ ІГОР ТА ІГРОВИХ ПРИЙОМІВ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИКИ ДІТЕЙ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ ІІІ РІВНЯ

У статті проаналізовано проблему застосування ігор та ігрових прийомів у процесі формування лексики дітей із загальним недорозвиненням мовлення ІІІ рівня, охарактеризовано напрямки логопедичної роботи з дітьми, враховуючи їх психологічні та мовленнєві особливості.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення, словниковий запас, гра, ігрові прийоми.

Постановка проблеми. Гра є одним з найцікавіших видів людської діяльності, провідною діяльністю дошкільника, засобом його всебічного

розвитку, важливим методом виховання. Т. Поніманська її називала «супутником – дитинства» хоч у житті граються не тільки діти, а й дорослі. Дитяча гра – це діяльність спрямована на орієнтування в предметній і соціальній дійсності, в якій дитина відображає враження від їх пізнання.

На думку педагогів і психологів (О. Запорожець, В. Логінова, А. Усова, П. Якобсон) дитяча особистість розвивається в ігровій діяльності, що є найдоступнішою для дитини, оскільки понад усе відповідає її психічним і фізичним особливостям. В ігрових діях розвиваються мовлення дошкільника, його почуття, сприймання, збагачується емоційна сфера, саме через гру дитина опановує всю систему людських стосунків.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідники, які вивчали проблему розвитку мовлення дітей із ЗНМ III рівня (Н.Борякова, Ю.Демянов, С. Каропова, В. Ковшиков, І.Колобова, Л. Кузнєцова, Р. Левіна, В.Лубовський, Е.Мальцева, І.Мартиненко, Н.Менчинська, Л.Переслені, В. Подобід, Є. Соботович, В. Тарасун, Н.Ципіна, Г.Черемухіна, Г.Шаумаров, А. Шахнарович, С.Шевченко, М. Шеремет та ін.) досить детально описали рівні мовленнєвого розвитку, стан сформованості пізнавальних процесів, рухової сфери цих дітей. Вплив ігор та ігрових вправ на мовлення дітей було розкрито в працях педагогів класиків (Я. Коменський, С. Русова, В.Сухомлинський, К.Ушинський), психологів (Л. Виготський, Д. Ельконін, С.Рубінштейн), сучасних педагогів (Г.Швайко, К. Щербакова). Але, проблеми формування словника цих дітей висвітлені недостатньо повно.

Мета статті: розглянути вплив ігор та ігрових прийомів на процес формування лексики дітей з загальним недорозвиненням мовлення ііі рівня.

Виклад матеріалу дослідження. У системі навчання і виховання дошкільників активно використовуються дидактичні (навчальні) ігри, які розвивають спостережливість, уяву, пам'ять, мислення, мовлення, сенсорні орієнтації дітей у розмірах, формах, кольорах, максимально задіюють інтелектуальний потенціал у пізнанні світу і себе. Педагогічна мета дидактичних полягає в сенсорному вихованні, мовленнєвому розвитку,

ознайомленні дошкільників з навколишнім світом, формуванні у них елементарних математичних уявлень тощо.

У грі як формі навчання взаємодіють навчальна (пізнавальна) та ігрова сторони. Відповідно до цього логопед одночасно навчає дітей і бере участь у їхній грі, а діти граючись навчаються. Корекційно-логопедичний вплив для дітей із загальним недорозвиненням мовлення III рівня носить комплексний і в той же час диференційований характер [2].

Диференціація корекційно-логопедичного впливу здійснюється з урахуванням клінічної характеристики, індивідуально-психологічних особливостей дитини, особливостей її психічної діяльності, працездатності, рівня недорозвинення і механізмів порушень мовлення.

У процесі корекційної роботи логопеду необхідно вміти організувати мовленнєву діяльність дітей, викликати позитивну мотивацію, максимально активізувати пізнавальну діяльність дітей з ЗМН використовувати різноманітні прийоми і методи, ефективно здійснювати допомогу дітям в зоні їх найближчого розвитку.

Логопедична робота з дітьми, що страждають загальним недорозвиненням мовлення III рівня має враховувати їхні психологічні й мовленнєві особливості і здійснюватись за напрямками:

- розвиток розумових операцій аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення;
- розвиток зорового сприйняття, аналізу, зорової пам'яті;
- формування просторових уявлень;
- розвиток слухового сприйняття, уваги, пам'яті;
- корекція порушень моторного розвитку, особливо порушень дрібної й артикуляційної моторики;
- корекція порушень звуковимови й спотворень звукоскладової структури слова;

- розвиток лексики (збагачення словника, уточнення значення слова, формування лексичної системності, структури значення слова, закріплення зв'язків між словами);
- формування морфологічної і синтаксичної системи мовлення;
- розвиток фонематичного аналізу, синтезу, уявлень;
- формування аналізу структури речень;
- розвиток комунікативної, пізнавальної і регулюючої функції мовлення [1].

При поповненні словникового запасу дітей із загальним недорозвиненням мовлення III рівня особливе значення мають мовленнєва практика, пізнавальна і мовленнєва активність. Зважаючи на те, що діти із ЗНМ III рівня мають труднощі в поповненні словника прикметниками, варто звертати особливу увагу на розширення їхнього лексикона цією частиною мови.

Для поповнення й активізації словникового запасу ефективно використовувати словесні ігри. У будь-якій такій грі відбувається рішення визначеної розумової задачі, тобто одночасно відбувається корекція як мовленнєвої, так і пізнавальної діяльності дітей. Це надзвичайно важливо для дітей із загальним недорозвиненням мовлення III рівня, враховуючи специфіку пізнавальної діяльності цих дітей можна рекомендувати такі словесні ігри, як «Магазин», «Відгадай-но», «Що буває широке», «Схожий - не схожий» і ін.

Корекція мовленнєвої діяльності, особливо словника, повинна відбуватися в найтіснішому зв'язку з корекцією пізнавальної діяльності. Це один з найважливіших моментів у плануванні роботи з зазначеною категорією дітей. Рекомендуються використовуватися такі прийоми: описи предметів, їхніх зображень, опису по пам'яті, розповіді за уявленнями й ін. Гарні результати дають завдання на придумування і відгадування загадок.

Необхідною умовою розширення словникового запасу є розвиток здатності до словотворення, тобто утворенню похідних слів від кореневих. З цією метою дітям пропонуються завдання: а) на визначення діючих осіб (Як

називають людини, що чистить чоботи?); б) на аналогії (У кішки - кошеня, у лисиці - ... ?); в) на утворення родинних слів (сад – содовий – садити) і ін.

В роботі зі збагачення словникового запасу дітей особливої уваги вимагає предикативний словник, прикметники. Процес оволодіння прикметниками починається зі слів, що позначають колір, форму, величину, властивості матеріалів. Особлива увага приділяється розвитку просторових уявлень і введенню в активний словник слів, позначаючих різні варіанти розташування предметів в просторі.

Одночасно продовжується робота з систематизації номінативного словника, особливо по освоєнню родових понять, що сприяє розвитку операцій узагальнення, аналітико-синтетичної діяльності дітей.

Словесні ігри і вправи треба проводити не тільки на заняттях, але і на прогулянці, під час рухливих ігор. Вони значно збагатять екскурсію, допоможуть проаналізувати і запам'ятати побачене, наділити зорові враження в словесну форму. А оскільки в дітей із ЗНМ III рівня переклад зорових вражень у словесну форму порушений, то необхідно звертати увагу на словесний звіт про виконане завдання. Варто вимагати від дитини, щоб вона описала намальовану нею картинку, зроблений виріб. Спочатку дорослий робить такий звіт сам, а дитина слухає його. Тільки після такого підготовчого етапу дитина самостійно розповідає про те, що вона побачила, зробила.

Тобто для дітей із загальним недорозвиненням мовлення III рівня необхідно організувати різного роду мовленнєву діяльність дітей (екскурсії, спостереження, гри і т.д.), в якій вихователь виробляє в них уміння спостерігати, порівнювати, узагальнювати явища навколишньої життя, а також різні явища язика.

Словникову роботу необхідно проводити так, щоб побудити у дітей інтерес до семантичних спостережень («Чому цей предмет так називається?»). В процесі подібних спостережень діти опановують значеннями слів, у них формуються практичні морфологічні узагальнення. Це, у свою чергу, впливає

на формування словотворчих процесів - одного із самих слабких ланок у мовленнєвій діяльності дітей із затримкою психічного розвитку.

Працюючи над словом, треба враховувати, що будь-яка мовленнєва дія, висловлення являє собою процес постановки і рішення своєрідної розумової задачі. «Мовлення не є просто вербалізація, відшукування і підклеювання словесних ярличків до розумових сутностей: це творча інтелектуальна діяльність, що включається в загальну систему психічної діяльності. Це рішення пізнавальної задачі, це дія в проблемній ситуації, що може здійснюватися з опорою на мовлення». Саме такий підхід до розвитку словника найбільш продуктивний при корекційній роботі з дітьми.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці програми формування лексики дітей з загальним недорозвиненням мовлення III рівня із застосуванням ігор та ігрових прийомів.

Список використаних джерел:

1. Лурия А.Р. Язык и сознание / А. Р. Лурия. – М.: МГУ, 2019. – 336 с.
2. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навч. Посібник для студ. ВНЗ. – К.: Академвидав, 2004. – 456с.

Дубась Д.О.

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ НЕДОСТАТНІСТЮ

У статті розглядаються питання розвитку лексико-граматичної сторони мовлення учнів початкових класів з інтелектуальною недостатністю у процесі логопедичної роботи.

Ключові слова: лексико-граматична сторона мовлення, словотворення, словозміни, діти з інтелектуальною недостатністю.

Постановка проблеми. Теорія та методика навчання та виховання дітей з особливими освітніми проблемами з кожним роком все частіше звертає увагу не